

Венцислав Мицов¹

**ТЕКСТ, ПРОЗОДИЯ, БЪЛГАРСКА ПОП МУЗИКА – МИСИЯ
НЕВЪЗМОЖНА?**

Vencislav Mitsov

**TEXT, MUSIC, PROSODY, BULGARIAN POP MUSIC - MISSION
IMPOSSIBLE?**

Abstract: Bulgarian pop music has walked and is still walking the path of its integration into the world music scene. This path is strewn with many challenges and pitfalls of sudden democratization, among them the still-searching for belonging and definition. In this report, we examine one of the “childhood diseases” of Bulgarian pop music – the problems with prosody in Bulgarian pop songs, leading to the shifting of word accents. Why is confused prosody so common? Where are the roots of the problems and what are the errors dictated by? These are the questions to which this text seeks the answer within the analysis of contemporary popular songs, historical context, and analysis of the situation in the Bulgarian show business.

Keywords: prosody, pop music, show business, composition technique, music scene, styles and directions, media

I. Увод

Всеки учебник по композиция, всеки учебник по аранжиране и всеки учебник по елементарна теория на музиката ще ви каже едно и също – когато пишете песен, трябва да направите така, че логическото ударение в думите да съвпада с музикалният ритъм, метрика, силни и слаби времена. Това е изкуството да спазим прозодията. Впрочем терминът „прозодия“ означава няколко неща – в лингвистиката това е разглеждане на ударението и интонационните модели в речта, на метриката, на свързаните с ударението качества на речта.

Ето как е определен терминът „прозодия“ в Енциклопедия Британика – „Терминът произлиза от древногръцка дума, която първоначално е означавала песен, придружена от музика или специфичен тон или акцент, даден на отделна сричка“². В музиката грубо казано това е начинът, по който композиторът ще използва литературния текст в песента (или в някое по-голямо вокално произведение), без да разминава ударението в речта и логиката на музикалния ритъм. И въпреки, че умението да „наместваме“ думите в музикалната инвенция е нещо, което не изисква чак толкова сериозна теоретична подготовка и е във възможностите дори на музиканти, които не са из-

¹ chorus@abv.bg

² Gross, Harvey S. *Prosody*, Encyclopedia Britannica, 06.10.2023, <https://www.britannica.com/art/prosody>, (09.10.2023)

кушени от писане на музика (в практиката си като преподавател съм успял да обуча вече няколко курса студенти по специалности като „народно пеене“ или „музикална педагогика“ в правилно подреждане на музиката и думите в една песен), не можем да не забележим, че в съвременната българска поп музика е пълно с песни, които изобилстват от сгрешена прозодия и от разминаване на ударението в думите и музикалната инвенция. Защо това е така и какви са причините – ще се опитам да анализирам в следващите няколко страници.

II. Малко история

Годините на демокрацията у нас предложиха един интересен спектакъл – под погледа на обществото като на забързана лента от филм преминаха набързо различни тенденции, различни идейни и модни течения, различни идеологически моди и различни спасителни формули. Този процес на бърза еволюция и още по-бърза демократизация обхваща всеки един отрасъл е обществото – от въздесъщата политика до изкуството и културата. В тази благодатна за всякакви експерименти и явления обстановка българската музика и особено популярната ни такава имаше нелеката задача да се изтръгне от пръстите на явлението „естрадна музика“ и да поеме по пътя на своята демократизация, на своята принадлежност към световната музикална сцена и да се отърси от оковите на социалистическия реализъм. Тя, популярната музика извърши това с мек преход, стартирал в началото на 80-те години с диско вълната – през артисти, все още наричани „естрадни“ от социалистическата конюнктура, но успяващи да наложат идващата от запад модна вълна в популярната музика. Впрочем, в самото начало на 80-те години на ХХ век в България все още трудно можем да говорим за спазване на авторски права. Това води до съвсем „облекчен“ режим при създаване на кавърверсии на популярни песни. Така “Illusion” на групата “Imagination” се превръща в български кавър „Ненужен“ на братя Аргирови, а “Mama Lorraine” на изпълнителя G. G. Anderson става „Ела“ на „Трамвай Номер Пет“³. Впрочем по същия начин “Free me” на „Юрая хийп“ се превръща в кавърът „Спри се“ на „Сигнал“, “Amico Di Ieri” на италианската прогресив група “Le Orme” се превръща в песента на „ФСБ“ – „След 10 години“, а “Boat on the River” на „Стикс“ става на „Лодка в реката“ на Мими Иванова и група „Старт“. Този начин през „задния вход“ да влезе западната поп музика е повече от успешен – мнозина изобщо не си дават сметка, че тя вече е тук и ще извърши преходът от „естрада“ към „поп музика“.

III. „Референцията“ в българската популярна музика – как да направим кавър версия без да направим кавър версия

Защо разгледахме тази част от кратката история на българската поп музика? Защото именно тук се крие един от вечните големи проблеми на една сцена, която няма дълга традиция и разчита да утвърди себе си, използвайки „референцията“.

Какво е „референция“ изащото тя има отношение към прозодията и честите грешки в поп музиката? Терминът „референция“ всъщност има значение, съвсем различно от това, което се влага в българският шоу бизнес. Според тълковния речник терминът „референция“ означава: „Препоръки, сведения, отзиви за някого или за нещо“.⁴ Не такова е значението обаче в жаргона, използван от родния шоу бизнес. У нас в музикалната индустрия, но особено често в рекламния бизнес се работи „по референция“. Как става това? На практика клиентът (човекът, който поръчва даден музикален продукт) има в себе си своята „референция“. Това е музикално произведение, което вече съществува. Когато той

³ Мицов, В. Дисертационен труд „Контракултурните музикални публики в България през 80-те и 90-те години на ХХ век: създаване и характеристики“, Благоевград, 2020 г., <https://ras.nacid.bg/api/reg/FilesStorage?key=2c724e42-2c99-4e32-a0ed-b40ee5f474eb&mimeType=application/pdf&fileName=Disseratation.pdf&dbId=1>, с. 38, (09.10.2023)

⁴ Референция, Български тълковен речник, <https://www.talkoven.com/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8/%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8>, (09.10.2023 г.)

желае да поръча нещо на творческия екип – то той им дава своята референция – „Искам нещо, което да прилича на това“. Така например през 2020 година, когато българската певица Виктория пусна своята песен „Tears Getting Sober“, с която трябваше да се яви на „Евровизия“ (в същата година за съжаление конкурсът „Евровизия“ беше отменен заради пандемията от COVID-19) моментално се появиха обвинения, че песента буквално е „крадена“ от „No Time To Die“ на певицата Били Ейлиш. Твърдението моментално беше оборено в пресата⁵, но въпреки това мнозина коментираха, че двете изпълнителки много си приличат. Именно това е класически пример за „референция“ в който даден изпълнител желае да наподобява като стил свой популярен западен колега. И така за съответният изпълнител биват създадени песни в стила на „референцията“, които пък после предизвикват определена полемика в обществото, пресата, социалните мрежи – дали говорим за „плагиатство“ или не. Впрочем какъв е коренът на поаята на „референцията“? Той се крие във факта, че българската популярна музикална сцена все още търси себе си и се лута – между това да е съвсем „в тренда“ – да се мери по западните музикални образци, или напротив – да се облегне на традицията, на фолклора, на наследството от естрадната сцена. И именно работата „по референция“ е следващата стъпка след онези кавъри от началото на 80-те, които днес, в светлината на факта, че вече сме част от ЕС и изповядваме общите законодателни рамки, свързани с авторските права, не позволяват да правим кавъри на песни с български текст и български аранжирмент. Тоест това е възможно, но е много скъпо. Така „референцията“ на практика допринася да направим кавърверсия, без да я правим директно. Което пък често е в конфликт с особеностите на българският език, използван в музикалните текстове. Например в рап музиката, или пък в RnB музиката, която често изисква изпяването на много думи в бързо темпо.

Същото е положението и в попфолк музиката, която обаче не се свенеше дълго време да купува правата на песни на наложени вече изпълнители от балканската поп фолк сцена. Така например един от големите хитове на Азис – „Обичам те“ всъщност е кавърверсия на песен на гръцкия певец Сотирис Воланис – “Poso mou leipei”. Поп фолк певицата Ивана пък стана популярна с песни, като „Шампанско и сълзи“, кавърверсия на хитът на Индира Радич “Lorov”. При попфолк музиката обаче използването на чужди песни директно, само с преводен текст сякаш е по-смело и директно. В различни свои медийни изяви различни попфолк изпълнители споменаваха съвсем откровено, че кавърите на популярни попфолк хитове са добра инвестиция, защото в случая имаме вече утвърден балкански хит и на практика рискът същата песен да не се превърне в хит и у нас е малък.

Към днешна дата все по-рядко изпълнителите прибегват до директни кавърверсии. За сметка на това все по-често говорим за „българската Бйонсе“, „българската Били Ейлиш“ или „българският Енрике Иглесиас“. Което само по себе си е показателно за посоките, в които е поела родната популярна музика.

IV. Риалити шоу и банки с песни

Другата отправна точка към случващото се в българския шоубизнес е свързана с факта, че музикалните риалити са един от най-сериозните трамплини за музикални кариери. Или поне за популярност на определен изпълнител. Тук ситуацията със създаване на песни за лауреатите на подобни музикални формати е следната – големите промоутъри използват така наречените „банки с готови песни“. Това са песни на млади (и не само) автори, които се съхраняват от различни музикални компании. Те на практика са готови песни, които обикновено нямат текст. Пример – когато през 2007 младата певица Невена Цонева печели първото издание на музикалното риалити „Мюзик Айдъл България“, подписва договор с компанията „Вирджиния Рекърдс“ и издава албум, в който няма нито една българска песен. Песните до една са от чужди композитори, а към тях са написани български текстове.

⁵ **Мицов, В.** Офнюз бг, *Крадена ли е песента на Виктория за Евровизия от песен на Били Айлиш?*, София, 09.03.2020 г., <https://offnews.bg/kultura/kradena-li-e-pesenta-na-viktoria-za-evrovizia-ot-pesen-na-bili-ajlish-723514.html>, (09.10.2023 г.)

Две години по-късно победителката в същото телевизионно риалити Магдалена Джанаварова отново подписва договор със същата музикална компания, а първият и сингъл е отново с подобна история – „Трябва да знам“ на композиторския тандем Will Simms/Tim Hawes/Obi Mhondera. Впрочем в албумът и „Първи стъпки“ 5 от десетте песни са отново от чужди автори, а за българският екип остава написването на текстовете.

Тенденцията да се произвеждат подобни музикални продукти се набива на очи, макар, че никой гласно не е изрекъл причината. А тя вероятно е свързана с цената на музикалния продукт, която в случаите с „банките с песни“ е по-ниска от пазарната. Това в никой случай не означава лош продукт. Но е още един от факторите в българската поп музика да наблюдаваме странни звукови и фонетични феномени, свързани с прозодията.

V. Прозодията в българската поп музика – поглед отвътре

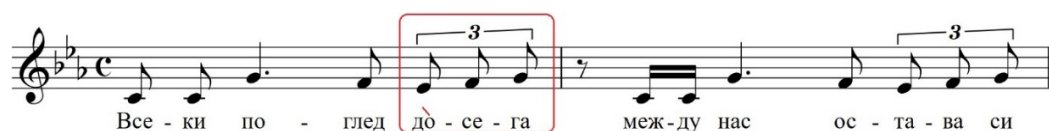
За да разгледам каква е ситуацията, така да се каже, отвътре на органичната музикална тъкан на българската поп музика ми беше необходим безпристрастен критерий. Защото в музиката всеки има своите субективни усещания, вкусове и желание да отрече едно и да утвърди друго.

Именно с цел да се предпазя от субективност реших да се обърна към класации, правени в последните години. Класации, касаещи по-скоро песни от последните около 30 години. Така попаднах на класацията на „Бг Радио“ – „100-те най-велики български текста на песни, която сякаш е най-новата подобна (от 2016 година). Самата класация отчита участие на 11 000 гласа в продължение на 2 месеца, а за най-велик текст на песен участниците в анкетата са посочили текстът на Евтим Евтимов към песента на ФСБ „Високо“.⁶ Експериментът, който проведох бе да изслушам внимателно голяма част от стотте класирани от слушателите на „БГ Радио“ песни.

Тук ще се опитам да посоча няколко примера на песни, в които има определени грешки в прозодията, водещи до промяна в ударението на определени думи.⁷

Под номер 37 в класацията слушателите на радиото са класирали песента „Инкогнито“ на Михаела Филева. Песента на младата изпълнителка е написана от Владимир Ампов – Графа (музика) и отново Владимир Ампов – Графа и Илия Григоров (текст).⁸ Тук грешната прозодия може да се види в припева на песента:

Михаела Филева - Инкогнито

В конкретния случай желанието на авторите да се водят по ситъма на песента, решена в модерен RnB ритъм прави така, че текстът звучи:

„Всеки поглед до Осега“

Това обаче се натрапва допълнително при слушане, защото припевът се повтаря.

Следващата песен в класацията, в която има откровени грешки в прозодията е „Самурай“ на певицата Жана Бергендорф⁹. Впрочем песента, която е класирана под номер 85 в класацията

⁶ Вижте кои са „100-те най-велики български текста на песни“, София, 01.01.2016 г., <https://www.bgradio.bg/article/vizhte-koi-sa-100-te-nai-veliki-bylgarski-teksta-na-pesni>, (11.20.2023 г.)

⁷ Нотирането на всички откъси от песни е дело на авторът

⁸ **Михаела Филева**. Инкогнито (official video), Virginia Records, София, 24.09.2015 г., <https://www.youtube.com/watch?v=WgS0DSpaQWo>, (11.10.2023 г.)

⁹ **Жана Бергендорф**. Самурай (Official HD), Virginia Records, София, 13.06.2014, <https://www.youtube.com/watch?v=LU3q9I82Ox>, (11.10.2023 г.)

на „Бг радио“ е най-големият хит на певицата и в продължение на 5 седмици е най-излъчваната песен в българския ефир. Това обаче не пречи припевът на тази песен да е пълен с грешки в прозодията:

Жана Баргендорф - Самурай

Виж - дам свет - ват у - лич - ни свет - ли - ни

3

S. Не съм из - ли - за - ла ве - че ня - кол - ко дни.

Песента е пример за композиция от чужди автори - Рей Хеджис и Найджъл Бътлър, а върху готовата вече песен български текстописец (Руши Виденлиев) е напаснал текст. Това обаче води до следното разместване в прозодията:

*„виждам светват улИчни светлини
не съм излизала вечЕ някОлко дни“*

Впрочем песента е най-големият хит на Жана Бергендорф и към днешна дата е гледана 3,099,571 пъти в каналът на Вирджиния рекърдс в youtube.

Още една песен от класацията на „Бг радио“ има проблеми с прозодията. Това е класираната на доста високото 24 място „Фойерверк“ на Стефан Вълдобрев¹⁰. Песента, подобни на всички други песни на Вълдобрев има наистина добър текст, но напасването му към музикалната тъкан предизвиква редица проблеми:

Стефан Вълдобрев - Фойерверк

Ед - на ста - ра ис - то - ри - я

5

S. на ко - ле - не той мо - ли я

В конкретния случай, заради особено течащото канто се е получило съчетание, в което думата „колене“ звучи като две думи – „кО“ и „лЕне“. Това се получава заради прекалено голямото разделяне на текста и две срички от думата в два такта в размер 4/4.

Тук трябва да внесем няколко уточнения – Стефан Вълдобрев е актьор и песните му са микс между музика и театралност – което обяснява наистина добрите текстове, които обаче не винаги са добре напаснати към музиката. И още нещо – песента „Фойерверк“ може да бъде отнесена към поп музиката, но по-скоро е рок песен.

¹⁰ Стефан Вълдобрев. Фойерверк, Стефан Вълдобрев, София, 16.03.2009, <https://www.youtube.com/watch?v=niqrWqg6-T8>, (12.10.2023 г.)

А сега да излезем от класацията и да видим някои от най-популярните хитове в българската поп музика. Каквато, безспорно, е песента на Графа, Бобо и Печенката „Дим да ме няма“¹¹ (към датата на написването на този текст песента е гледана над 8 000 000 пъти в youtube каналът на Монте Мюзик). Песента е решена в много модерен стил, микс от рага, рап, поп музика и бийтбокс. Тази модерност обаче е за сметка на прозодията:

„*има* *не* *ужда* *ние* *да* *пре* *за* *ре* *ди* *м*“ – пее лирическият герой, а малко по-късно разместването води до словосъчетанието – „*щрау* *си* *не* *пу* *ки* *сти*“.

Особено дразнещ е случая с песента на група „Сафо“ от 2016 година „Докосвам те“, чийто припев звучи така:

„*до* *ко* *с* *в* *а* *м* *т*е, *до* *ко* *с* *в* *а* *м* *т*е“

Впрочем още една песен с автор Владимир Ампов-Графа е класически пример за сгрешена прозодия. Това е песента „Чуваш ли ме“¹², която авторът изпълнява в дует с Мария Илиева:

Мария Илиева и Графа - Чуваш ли ме

припев

Чу - ваш ли, чу - ваш ли, чу - ваш ли ме?

3

S. Чу - ваш ли, чу - ваш ли, чу - ваш ли ме?

Тук припевът на тази песен постига тотално разместване в прозодията и така оригиналното „*чуваш ли ме*“ се превръща в „*чувашЛИ ме*“.

Друга дуетна песен пък смело размества ударението още в първата дума от текста. Това е дуетът на рапърът Спенс и певицата Белослава „Всеки път“¹³

Спенс и Белослава - Всеки път

Му - зи - ка - та пра - ви с ме - не чу - де - са

В този случай имаме толкова сериозно разместване, че първата дума се превръща от „музиката“ в „музикАта“. Впрочем самата изпълнителка Белослава заявява в телевизионно интервю пред БТВ от 2020 година¹⁴, че песента и със Спенс звучи като: „*мусаката прави с мене чудеса*“

¹¹ **Графа, Бобо и Печенката.** Дим да ме няма, Монте мюзик, София, 11.05.2012, <https://www.youtube.com/watch?v=2yx0-t7182E>, (12.10.2023 г.)

¹² **Графа и Мария Илиева.** Чуваш ли ме, Монте мюзик, София, 14.09.2012, <https://www.youtube.com/watch?v=ErX7qAJRgD8>, (11.20.2023 г.)

¹³ **Спенс и Белослава.** Всеки път, Жокер медия, София, 11.04.2013, https://www.youtube.com/watch?v=zCq1_aGQc4, (10.10.2023 г.)

¹⁴ 15 години по-късно: Спенс и Белослава с нова обща песен, БТВ новините, София, 22.02.2020, <https://btvnovinite.bg/predavania/tazi-sabota-i-nedelia/15-godini-po-kasno-spens-i-beloslava-s-nova-obshta-pesen.html>, (11.12.2023 г.)

V. Текст, прозодия, българска поп музика – мисия възможна?

Да дефинираме проблем в контекста на 20, 50, 100 песни е повече от амбициозна задача. Още по-малко в разгледаните от мен 7 примера, в които се опитам да илюстрирам различни автори и различни подходи. Нека обаче се върнем на проблемът с прозодията в българската поп музика в контекста на кратката история на българския шоубизнес, която бе изложена на този текст.

Както се вижда от разгледаните от мен примери, проблемите с прозодията са характерни по-скоро за съвременната българска поп музика. Под „съвременна“ визирам периода от последните 20 години в България – грубо казано началото на XXI век.

С какво се характеризира този период:

- *утвърждаване на поп и поп фолк музиката*
- *появата и утвърждаването на частни медии*
- *промяна на модела за „създаване“ на музикалните продукти и проекти – от самовъзникнали към „продуцентски“ и „телевизионни“ (свързани с телевизионното риалити шоу)*
- *депрофесионализация и демократизация на професиите „композитор“ и „аранжор“ (докато при тоталитарния режим медиите не допускаха или почти не допускаха песни, написани от автори извън съсловните съюзи, днес няма такова изискване)*

- *не на последно място – „копи-пейст“ културата – писането на музика „по референция“, както и „проспособяването“ на написани вече готови песни от западни автори*

Другата важна причина – желанието на родната поп сцена да се причисли към различни модни стилове – нещо, което не винаги е възможно със средствата на българския език, така, както например не е възможно (или поне би било нелепо) опера от Вагнер да се пее на суахили.

Към всичките причини трябва да добавим още една – липсата на адекватни музикални редактори в електронните медии. Музикалният редактор би трябвало да е звеното, което да не допуска песни с лошо качество на изпълнение. Тук дори не говорим за естетика, защото прозодийните грешки в никой случай не означават, че дадена песен е лоша. А че по някакъв начин деформира българския език, размествайки ударения в думи.

От разгледаните от мен песни има примери за песни, написани като музика и аранжмент, след което текстът е напаснат и резултата е налица – „Самурай“ на Жана Бергендорф. Тук, както и в много други песни от „банки с песни“ можем спокойно да кажем, че проблемът се корени в разместването на компонентите при композиране на песен. Това би трябвало да става не чрез „налагане на текст към готова песен“ а обратното – песента трябва да бъде инспирирана и написана по готов текст.

Част от разгледаните песни са в модерни и танцувални стилове – дали това ще е хип-хоп (Спенс и Белослава), дали ще е рага-поп-бийтбокс (Графа, Бобо и Печенката), дали ще е съвсем дискотечната „Чуваш ли ме“, отново на Графа – тук проблемът е, че авторите попадат в плен на бийта, на дискотечното звучене, съвсем забравяйки, че колкото и добър бийт и аранжмент да има, разместването на ударението в думите звучи аматьорски.

В посочените от мен примери има и такива, при които има напълно необясним подход – особено в песента на „Сафо“. Или пък театралност в решението, какъвто е случая с песента на Стефан Вълдобрев.

В последните години покрай заниманията ми с изследване на българската поп и контракултура често съм си задавал въпроса – толкова ли е важно да се спазват правилата при композиране на една поп песен? В крайна сметка това не е строга класическа композиция, тя би могла да нарушава редица правила, заложили в музикалната теория. Давам пример – забранените в науката „Хармония“ паралелни квинти са в основата на почти цялата рокендрол музика. Нещо повече – рокът на практика е базиран на паралелните квинти, които са изключително характерен похват при свиренето на електрическа китара.

Този въпрос обаче увисва в пространството тогава, когато си дадем сметка, че всяко нарушаване на правилата е добро, стига да води след себе си до определена (Р)еволуция. Така, както

импресионизма, експресионизма и кубизма променят напълно изкуството и му показват, че съществуват и други посоки и хоризонти.

Изобилието от песни с разместени ударения в думите и музиката, които обаче безпроблемно пробиват в медийното пространство и се превръщат не просто в хитове, а в емблеми на родната поп музика илюстрира факта, че сякаш простичкото правило към авторите на музика да спазват прозодията не е чак толкова строго и не е чак такъв проблем за слушателите.

Оттук нататък пътят е само един – и той се корени в това българският шоубизнес най-накрая да се отърси от своята „провинциалност“, за спре да е лош копи-пейст на западните образци и да заложи на повече професионализъм, който не би позволил работата „по референции“ или създаването единствено и само на „тв риалити“ продукти с кратък живот и съмнителна стойност.

Защото правилата са създадени, за да се нарушават. Но само тогава, когато сме готови да го направим с някаква цел. Останалото носи дъх на аматьорство и не е бунт, а лоша художествена самодейност.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

15 години по-късно: Спенс и Белослава с нова обща песен, БТВ новините, София, 22.02.2020, <https://btvnovinite.bg/predavania/tazi-sabota-i-nedelia/15-godini-po-kasno-spens-i-beloslava-s-nova-obshta-pesen.html>, (11.12.2023 г.)

Вижте кои са „100-те най велики български текста на песни“, София, 01.01.2016 г., <https://www.bgradio.bg/article/vizhte-koi-sa-100-te-nai-veliki-bylgarski-teksta-na-pesni>, (11.20.2023 г.)

Мицов, В. Дисертационен труд „Контракултурните музикални публики в България през 80-те и 90-те години на XX век: създаване и характеристики“, Благоевград, 2020 г,

<https://ras.nacid.bg/api/reg/FilesStorage?key=2c724e42-2c99-4e32-a0ed-b40ee5f474eb&mimeType=application/pdf&fileName=Disseratation.pdf&dbId=1>, с. 38, (09.10.2023)

Мицов, В. Офнюз бг, Крадена ли е песента на Виктория за Евровизия от песен на Били Айлиш?, София, 09.03.2020 г., <https://offnews.bg/kultura/kradena-li-e-pesenta-na-viktorija-za-evrovizia-ot-pesen-na-bili-ajlish-723514.html>, (09.10.2023 г.)

Референция. Български тълковен речник,

<https://www.talkoven.com/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8/%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8>, (09.10.2023г)

Gross, Harvey S. Prosody, Encyclopedia Britannica, 06.10. 2023, <https://www.britannica.com/art/prosody>, (09.10.2023)